

(המשך מעמוד 23)

אדם פשוט, בעל תמורת-עולם ששנית וברורה. איש אינו יכול לאמץ על עמירם ניר שהוא אדם פשוט, ושתמורת-עולמו פשוטה. להיפך, הוא איש מורכב מאוד, והוא רגיל לראות את המורכבות של מצבים, לנתחם ולהסיק מסקנות.

בעיני נורת' דומה העולם למערב הפרוע בימי הטובים. יש ברנשים טובים ויש ברנשים רעים. האמריקאים הם הטובים, המאמינים בכל האידיאלים של חרות, צדק, הוגנות ועוגת התפוחים של אמא. הרסנים הם הרעים, חורשי-מומות ואנשיו. תפקיד האמריקאים הוא להתניצב מול הרעים בכל מקום בעולם, ולהביס אותם כאשר הם.

בתמונה זו מודה ישראל מעין אמריקה-הזוטה, השריף של המזרח הפרוע. עמירם ניר התאים בעיניו בדיקת לתמונה זו.

פשוטות פשטות זו העניקה תולדות רבה לכל מעשיו של נורת'. הוא היה כטחול בסדק בצדקת מעשיו, ועל כן לא היסט לרגע להעלימם מעיני פוליטיקאים, עיתונאים ושאר טפילים, אנשי-מלל ומגנבי מלצות, המפריעים לאנשים ההגונים לעשות

ציון צבריה, העולם הזה

יעקב נימרודי עם שימעון פרס: לא שוכח

את המוטל עליהם למען הצלת העולם החופשי מידי האימפריה המירשעת.

ניר, אדם ספקני בעל מוח אנאליטי יותר, בוודאי חיך בליבו למראה השקדנות והתבליטות חסרת-הספקות של נורת'. אם כן, ידע להסתיר זאת היטב. הוא היה מוכן לשתף פעולה עם נורת' בכל. הדיבר פתח אפיקים חדשים לפני ישראל, וגם לפני ניר עצמו.

פרשת אכילה לאווח אירעה באוקטובר 1985. חודשיים לפני כן בוצעה עיסקת-הזשק הראשונה בין ישראל ואיראן, בהסכמת האמריקאים.

ניר לא היה מעורב בה במישרין, וספק אם בכלל ידע עליה. גיבוריה היו שלושה טיפוסים ססגוניים. יעקוב נימרודי, יהודי ממוצא עיראקי-פרסי, היה כימי השאה נספח צבאי ישראלי בטהראן, וצבר לאחור-כמן הוידעתק בעיסקי נשק ועסקים אחרים עם מישטר השאה. הוא שיתף פעולה עם אל שווימר, יהודי-אמריקאי, ממיסדי התעשייה האווירית, ירד-נפשו של שימעון פרס. השלישי במעגל היה מנכ"ל מישטר-החוזן, רודי קימחי, איש-מוסד ותיק ומקורבו של יצחק שמיר, הנראה כאילו יצא זה עתה מסטר-דיגל של ג'ון להקאה.

מהצד האיראני הפיעה דמות סגנונית וחשודה בשם מאניצ'ד גורבאניפאר, לשעבר איש שירותי-הביטחון של השאה. האמריקאים הגדירו אותו כשחקן פנתולוגי, המסוגל לשבור כל גלאי שקר. הם חשדו בו שהוא מוכן ותיק של המוסד הישראלי. דמות ססגונית נוספת במעגל זה היה המיליארדר הסעודי ערדאן חאשוקג'י, והסתפק ביתלעמי שסיפק את מימון-הביניים. כל הקבוצה הזאת אירענה מישלוחים של נשק ממוסד-ישראלי לאיראן. ממשלת-ישראל הסכימה לכך אחרי שווידאה כי האמריקאים תומכים בעיסקה, ושום מוכנים למכור לישראל נשק חדש במקום זה שנמכר לאיראן. הרווח היה עצום.

כרגיל בעיסקת כאלה, שימשו בהן בערבוביה מניעים שונים ומשתנים. ממשלת-ישראל היתה מעוניינת לרכוש טוב דריסטר-דגל באיראן, כדי לחדש את החיסים ששיגשו בימי השאה ושנתקו אחרי מהפכת רודאללה וחמיני. הצמרת הישראלית גם היתה מודאגת מול התעצמות הצבא העיראקי, וחששה שמא תופנה עוצמה זו נגד ישראל, אם תיפסק המילחמה. הכל הסכימו שכראי שמילחמה זו תימשך, ערדאן-סוף, ושכניתיים יהרגו העיראקים והאיראנים זה את זה.

האיראנים רצו פשוט בנשק, כדי להמשיך במילחמה. לא היה איכפת להם מניין יבוא.

הסוחרים הישראליים רצו, מן הסתם, להרוויח כסף — אף שהכחישו זאת בזעם. בעיני חאשוקג'י, על כל פנים, זה היה עסק פשוט, שבו הכל מנסים לרמות את הכל. האמריקאים קיוו כי במיסגרת עיסקות אלה תביא איראן לשיחרור בנייה-הערוכה האמריקאיים, שהחוקו על-ידי גופים פרד איראניים בלבנון. גם הם היו מעוניינים לחדש את קישוריהם עם איראן, בעלת החשיבות האסטרטגית, מה גם שחששו מפני השתלטות סובייטית על ארץ זו אחרי מות האיית'אללה. כך מכרה ישראל לאיראן, באמצעות נימרודי ושות' 100 טילי נ"ט מרגם תאו באוגוסט 1985, 408 טילי תאו בספטמבר 1985, 188 טילי-נ"ט מרגם הוק בנובמבר 1985.

עיסקה אחרונה זו לא עלתה יפה. האיראנים טענו שרימו אותם ושולחו להם נשק מיושן. בחלק מהטילים גם לא נמחקו סימוני המגדודי, כנדרש. הם זעמו ותבעו את כספם בחזרה. נימרודי האשים בפאשלה פקידים חמסניים במערכת-הביטחון. אחרים חשדו בנימרודי ובחבריו. האמריקאים התרגזו. זה היה חרש פרשת "אכילה לאוור", והחוג החדש נורת'-ניר היה מוכן להיכנס לפעולה.

גירוש הסוחרים

קשה לדעת מי החליט בישראל להוציא את הסוחרים הפרטיים מהעניין, ולהעביר את הטיפול כולו לידי ניר. נימרודי, המלא עד היום בחימת-זעם על ניר, מטיל את כל האשמה עליו. ניר נראה לו כחורש-שמיזמות אפל, אישית-כביש, שהסך את העניין מבשיר לקידום אישי.

לפי תיאורו ניצל ניר את קשריו עם נורת', סיפר לנורת' כי שימעון פרס דורש את סילוקם של נימרודי-שווימר-קימחי מהעיסקה, בעוד שסיפר לפרס כי נורת' הוא הרוש זאת. לדבריו גם אירגן ניר פגישה עם גורבאניפאר ואחרים בלונדון, מאחורי גבו של פרס ששהה אף הוא כאותה שעה בבירה הבריטית. לפי תיאור זה העלים ניר את דבריה-פגישה מעיני נימרודי, שווימר וקימחי. כדי להעמיד פנים כאילו הוא בא על דעת פרס, גרר ניר אחריו את מזכירו הצבאי של פרס, עזריאל נבו, שלא ידע כלל מה מתרחש, והראה לאיראנים תצלום שהופיע בעיתון כריטי, ושבו נראה נבו ליד פרס.

כאשר פנו נימרודי ושווימר אל פרס ותבעו את עלבונם, הניח

ענת סרנסקי, העולם הזה

רודי קימחי: שיקול מוטעה. ירידה מהעניין

להם פרס לחשוב שאכן לא היתה לו יד בעניין, וכי לא ידע דבר וחצי-דבר. בכל זאת נותקה הירידות רבת-השנים בינו ובין שווימר. אך גם בין פרס וניר עבר חתול שחור, שלא הסתלק משם עד היום.

סנייה-דברים היו שונים: האמריקאים אכן רצו ליצור קשר ממשלתי ישיר עם האיראנים, והסוחרים הפרטיים הפריעו להם בכך. האמריקאים רצו לשמור על חשאיות טוטאלית. גם פרס ורביץ רצו לסלק מן העניין את הסוחרים הפרטיים. באחת ההזדמנויות בסוף השנה שיבח יצחק רביץ את ניר ואמר: "ההישג הגדול ביותר שלו היה שהוציא מן העניין את סוחררי הנשק."

כאותה שעה פעל גם נורת' להרחקת כל שאר האנשים מן המיבצע. לשם כך השתמש בשמו של ניר. בין השאר פעל נגד מיכאל (מייק) לדין, יהודי אמריקאי שפעל כיועץ לעת-מצוא לסריאייאי. ניר אומר שיש לו מידע על כך שמייק קשור בענייני-רכסים עם גורבה (גורבניפאר) ונימרודי, ואולי גם עם שווימר. אם זה נכון, זה לא טוב. על דברים אלה רצה לדין לאחר מכן להגיש תביעת-דיבה נגד ניר, ואף בא לצורך זה ארצה. אך הוא ויתר על הרעיון.

לנורת' ולמקיפאלין היתה מן הרגע הראשון מטרה פוליטית. כמו ניר, הם ראו וביטקת-הנשק רק אמצעי כדי לחדש את המגע המדיני עם איראן ולסקנת אנשים חרשש בטהראן. עניין כני הערובה נראה להם כנושא שולי, שהיה חשוב רק כמכחן, כדי לבדוק את רצינותם של האיראנים בפרשה זו.

היה לנורת' נימוק נוסף לריכוז של כל העיסקות עם איראן בידי שני אנשים למודרסור — הוא וניר. כי ביתניים נולד רעיון גאוני: להשתמש ברווחים העצומים של העיסקות, שהגיעו להרבה מאות אחוזים ושהסתכמו במיליונים רבים, לשם מימון פעולות סמויות במקומות שונים בעולם. בעיקר התכוון למימן הפעולה שהיתה קרובה ביותר לליבו: מילחמת-ההתשה בממשלת ניקראגואה השמאלית.

מילחמה זו נוהלה בידי שכירי-חרב מקומיים, שזכו בכינוי "קונטראס" (הנגדיים). כינוי זה סיפק לאחר-מכן את השם לפרשה כולה, שנכנסה להיסטוריה כפרשת איראן/קונטראס.

כאשר התפרצה הפרשה, מסר נורת' לחקיריו כי ניר הוא שהגה את הרעיון הזה. יתכן כי קיווה בצורה זו למנוע חקירה של הקונגרס, שבו שולטים ירידרי ישראל.

לאחר מכן, כשהעיד השנה לפני ועדת-החקירה של הקונגרס, הודה נורת' כי הדברים קרו אחרת. כמהלך פגישה, שבה נכח גם ניר, משך אותו גורבאניפאר לחדרה-השירותים, ושם לחש לו את הרעיון המבריק.

רעיון זה היה עתיד לזעזע את אושיות השילטון בארצות-הברית. כי באותה תקופה היה קיים חוק מטעם הקונגרס האמריקאי, שאסר על כל זרועות השילטון בארצות-הברית לממן

אל שווימר עם שימעון פרס: לא סולח

את הקונטראס. העברת "עוד-הכסף האיראניים" לשכירי-החרב היתה הפרה בוטה של החוק האמריקאי, או לפחות עקיפתו בדרך.

מר ניר הציע...

משך קרוב לשנה מילא עמדים ניר תפקיד מרכזי בעיסקה זו.

לפי התמונה שהצטיירה בחקירות שהתנהלו השנה באמריקה, שלט ניר בנורת', ובאמצעותו חלש על מהלכים הררית-צבאת של ממשלת ארצות-הברית.

הוא נפגש בחשאי עם הנשיא ואיש-שילטון בכירים אחרים. ועשה בווישינגטון ככתוך שלו. הוא הופיע כנציגו האישי של ראש ממשלת-ישראל, ואם בכלל ידע מישוה בישראל את כל פרטי פעילותו, הרי היו אלה לכל היותר שימעון פרס ויצחק רביץ, ואולי גם יצחק שמיר.

שום פרט על פעילותו זו לא רלף. גם מבחינה זו שונה ניר מן הנורמה המקובלת בישראל של תש"מ: הוא לא ריבר אף מילה אחת, לא במישרין ולא בעקיפין. הוא שמר על סדרות מחלטת גם אחרי שפרשה זו כבר התפרצה, כאשר שמו הוזכר מדי יום בארצות-הברית, כאשר נימרודי הפעיל נגדו את כל התותחים, וכאשר השמועות וימומו סכיבו כנחיל רבורים.

גם מבחינה זו דמה ניר לנורת', איש שהתרחק בקנאות מכל אמצעי-התיקשורת, עד שהסך השנה כמפתיע למלך-התיקשורת ולגיבור-לאומי. יתכן שישמירה קנאות זו על הסודיות — תכונה שהיא נדירה בארצות-הברית כמו שהיא נדירה בישראל — קשרה את השניים זה לזה.

כל מה שנודע על פעילותו של ניר בא, מושיכך, מן החקירות ומן הדוחות האמריקאיים. בישראל לא נערכה שום חקירה של הפרשה, וממשלת-ישראל גם לא הסכימה שניר ימסוד עדות לפני מוסד אמריקאי. האמריקאים רק הורשו להציג שאלות בכתב, ואת התשובות קיבלו — כאיחור — מידי ועדה שהכיתה את "הגירסה הישראלית".

במשך כמה ימים של פאניקה היה נדמה שהאמריקאים יהפכו את ישראל — ואת ניר — לשעיר לעזאזל. אך בניגוד לחששות, לא היו האמריקאים מעוניינים כלל להטיל את האחריות על ישראל, ולנפח את חלקה בפרשה. היו להם מטרת אחרות.

בת-הקונגרס רצו לחשוף את חלקו של נשיא ארצות-הברית